

محمدتقی دانش‌پژوه

کتابهای خارجی

تتمة النجاة ابوعلی سینا

ترجمه ایست از دو بخش ریاضی نجات ابن سینا: اصول هندسه، ارثماطیقی. آن را آقای حسین احمد تربیت فاخر کارمند رشته خاورشناسی و ادب فرهنگستان تاجیکستان با کمک مهدی هاشم نجفی عراقی روزنامه نگار و مترجم عربی و فارسی و روسی و انگلیسی و گوینده بخش عربی رادیو مسکو با توضیح اصطلاحات و لغات به روسی و فارسی به دو خط فارسی و روسی از الهام حاجی یوف ریاضی دان زیر نظر آقایان محمد ص. عاصمی و کمال ص. عینی در شهر دوشنبه پایتخت تاجیکستان در ۱۹۸۰ به مناسبت جشن هزارمین سالگرد ابن سینا در ۱۹۷۹ در ۱۱۲ + ۱۶ به اندازه ربعی چاپ کرده اند.

ترجمه ایست تازه از متن عربی و بسیار کار خوبی است. ای کاش که به جای آن بخش ریاضی دانش نامه را که به آلمانی و فرانسه درآمده است به چاپ می رساندند، چه آن با بخش ریاضی نجات هردو به خامه ابو عبید جوزجانی از گوزگانان شاگرد ابن سینا است که در این چاپ (ص ۵ و ۷۹) «جورجانی» آمده است. این دو بخش برابر هم هستند و فارسی آن ترجمه ایست از عربی (فهرست استاد مهدوی ش ۷۲ و ۱۱۸). در آغاز این چاپ دیباچه ایست به خامه آقایان عاصمی و عینی و تربیت و نجفی به زبانهای فارسی و روسی به دو خط فارسی و روسی.

اصلی که در دسترس داشته اند و از روی آن ترجمه کرده اند نسخه ایست از نجات از آن ها کوپ پاپازیان خاورشناس ارمنی که در گنجینه ماتناداران شهر ایروان نگاه داری می شود و در گزارش فرهنگستان ارمنستان ص ۲۲۹-۲۳۴ ج ۲۳ ش ۵ سال ۱۹۵۶ به روسی شناسانده شده است. من هم در نشریه کتابخانه مرکزی (۱۰: ۳۶۲) از آن یاد کرده ام.

این نسخه به نسخ است در ۱۳۵ برگک به اندازه ۱۷×۲۳ به شماره ۴۵ و آن دو رساله ریاضی در برگهای ۱۰۸ پ - ۱۳۵ پ آن آمده است. نسخه را رشیدالدین محمد بن صفی الدین محمد سپهری زواره ای اصفهانی در ۱۰۳۶ (۱۶۲۶) نوشته است (ص ۴ و ۶ و ۱۰۴ چاپ شده).

سپهری گویا پیش از نام خود عبارت «العبدالاقل» به روش سیاقی و شکسته مانند نوشته است و در این چاپ (ص ۴ و ۷ و ۱۰۴) آن را «الغ کاقل» خوانده و مانا ترکی پنداشته اند. سپهری از مردم زواره اصفهان است و مفتی کرمان بوده و دور است که نام ترکی داشته باشد.

در سه نسخه دیگر ایرانی هم سراغ او را می‌گیریم:

۱- تنزیه الانبیاء از سید مرتضی که همین سپهری آن را از روی نسخه نادرستی به نستعلیق نوشته و مقابله کرده است. در این نسخه که شاید دانشگاه تهران آن را بخرد چند تاریخ تولد دیده‌ام:

محمد عرب زواری پسر همین سپهری در ۱ رمضان ۱۰۲۹ گویا نوشته خود سپهری. دو دخترش فاضله در شعبان ۱۰۳۵ و صالحه در محرم ۱۰۳۷ و برادرش محمد سدید نزدیک بامداد شب دوشنبه ۱۱ ع ۱۰۵۱/۲ در کرمان نوشته. همان محمد عرب زواری پسر همان رشیدالدین محمد که در اینجا مفتی کرمان خوانده شده است.

۲- المباحث المشرقیة امام رازی شماره ۳۹ ج دانشکده الهیات تهران (۱: ۶۵۱) که به گواهی همان محمد عرب از آن همین سپهری پدرش بوده است.

۳- دروس شهید یکم شماره ۱۹۵۹ کتابخانه ملک در تهران (فهرست ج ۲ ص ۲۱۲) که اسدالله اصفهانی آن را در ۹۵۶ به نسخ روشنی نوشته و همین سپهری آن را برای دومین بار مقابله و تصحیح کرده است (میانه نسخه پیش از میراث). در آغاز آن پراکنده‌ها است. در نه صفحه برخی نوشته حسن‌علی صوفی موحد اصفهانی. در صفحه عنوان آن یادداشت تملك ابوالقاسم اصفهانی و صفی‌الدین اصفهانی گویا پدر همین سپهری دیده می‌شود. نسخه را محمد بن علی بن عیثان احسانی بحرانی در اصفهان در ۱۱۹۸ خریده است. در پایان آن چهار صفحه است از سرائر ابن ادریس حلی «باب وجوب قضاء الدین عن الحی والمیت» نوشته همان صوفی اصفهانی در ۹۸۵.

پس از این اجازه‌ایست از شیخ بهائی به همان صفی‌الدین محمد سپهری در آغاز دهه دوم ماه بازپسین سال ۱۰۱۵ در قم نوشته خود او در دو صفحه در اینکه سپهری می‌تواند کافی و فقیه و تهذیب و استبصار را با سبند خودم از پدرم روایت کند. سپس باز پراکنده است که در آنها نیز نام رشید سپهری دیده می‌شود.

۴- شرحی است بر کافیة ابن‌الحاجب به فارسی ساخته و پرداخته همین رشید سپهری در ماه رمضان ۱۰۴۵ که نسخه آن در کتابخانه ملک است (شماره ۵۸۲۱ ص ۳۱۸ فهرست عربی ج ۲). متن آن به نسخ است و گزارش آن به نستعلیق در میان و کنار سطرها نوشته خود او در ۱ شوال ۱۰۵۳ (نیز فهرست عربی ملک ج ۱ ص ۲۹۱ و ۴۳۷) او در دیباچه از خود چنین یاد می‌کند: «رشیدالدین بن صفی‌الدین سپهری اصفهانی»

پس از رشیدالدین محمد سپهری زواره‌ای اصفهانی مفتی کرمان زنده در ۱۰۲۹ تا ۱۰۵۳ پسر صفی‌الدین محمد مجاز از شیخ بهائی در ۱۰۱۵ در نسخه ایرانی که کنار سطرها نوشته خود او در ۱ شوال ۱۰۵۳ (نیز فهرست عربی ملک ج ۱ ص ۲۹۱) اکنون در تهران است و يك نسخه ایرانی که اکنون در ماتنادارن ایروان است سراغ می‌یابیم. پیدا است که او از خاندان دانش و ادب بوده و خودشیفته فلسفه و کلام و فقه. صادقی کتابدار در مجمع‌الخوایص (ص ۲۴۶) از «سپهری زوارچی» سراینده گویا هم‌زمان او یاد می‌کند (نیز ذریعه ۹: ۲۳۰) و او گویا از نیاکان این سپهری باشد.